

Dijalog između umjetnosti i mode na primjeru opusa Yves Saint Laurenta

Kozjak, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:697676>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Tekstilno - tehnološki fakultet
Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Ivana Kozjak

DIJALOG IZMEĐU UMJETNOSTI I MODE NA PRIMJERU
OPUSA YVES SAINT LAURENTA

Završni rad

Zagreb, Rujan 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Tekstilno - tehnološki fakultet
Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Završni rad

**DIJALOG IZMEĐU UMJETNOSTI I MODE NA PRIMJERU OPUSA YVES SAINT
LAURENTA**

Ivana Kozjak, 10217/TMD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Katarina Nina Simončič

Zagreb, Rujan 2020.

University of Zagreb
Faculty of textile technology and engineering
Textile and clothing design institute

Final thesis

**DIALOGUE BETWEEN ART AND FASHION ON THE EXAMPLE OF YVES SAINT
LAURENT'S OPUS**

Ivana Kozjak, 10217/TMD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Katarina Nina Simončič

Zagreb, Rujan 2020.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Ivana Kozjak

Datum i mjesto rođenja: 20.06.1994., Zagreb

Studijske grupe: Tekstilni i modni dizajn

Lokalni matični broj studenta: 0117226586

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Dijalog između umjetnosti i mode na primjeru opusa Yves Saint Laurenta

Naslov rada na engleskome jeziku: Dialogue between art and fashion on the example of Yves Saint Laurent's opus

Broj stranica: 31

Broj slika: 5

Datum predaje rada: Rujan 2020.

Članovi povjerenstva:

1. Doc.dr.sc. Irena Šabarić
2. Izv. prof. dr.sc. Mirna Rodić
3. izv. prof. Katarina Nina Simončič
4. Izv. prof.dr.sc.art Jasminka Končić

Datum obrane rada:

Broj ECTS bodova:

Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

1. -----

2. -----

3. -----

Datum predaje rada: rujan 2020.

IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao/la završni rad pod naslovom

Dijalog između umjetnosti i mode na primjeru opusa Yves Saint Laurenta

i da sam njegov/a autor/ica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Ivana Kozjak

(ime i prezime studenta)

(potpis)

Zagreb, Rujan 2020.

SAŽETAK

U završnom radu analizirat će se oblici sinergije dvaju područja, umjetnosti i mode. Ukazat će se na njihovo prožimanje tijekom povijesti, u svrhu istraživanja opusa i kolekcija Yves Saint Laurenta nastalih od osamdesetih godina nadalje. Postavit će se pitanje svrhe odjevnog predmeta, kao produkta umjetnosti ili produkta dizajna. Odgovor će se pružiti na temelju analize kolekcija Yves Saint Laurenta, koje se referiraju na kompozicije velikih umjetnika 19. i 20. stoljeća.

Ključne riječi: umjetnost, moda, modni dizajn, odjeća, Yves Saint Laurent

ABSTRACT

This dissertation will analyze the forms of synergies between the two areas, art and fashion. Their permeation through history will be pointed out, for the purpose of researching the opus and collection of Yves Saint Laurent created from the 1980s onwards. The question of the purpose of the garment, as a product of art or a product of design, will be raised. The answer will be provided based on the analysis of the Yves Saint Laurent collections, which refers to the compositions of great artists of the 19th and 20th centuries.

Key words: art, fashion, fashion design, clothes, Yves Saint Laurent

Sadržaj

1.UVOD	7
2.MODA I ODIJEVANJE	8
3.UMJETNOST	9
4.YVES SAINT LAURENT	10
5.PRETVARANJE MODE U UMJETNOST	12
6.MODA KAO IZVEDBENA UMJETNOST	14
7.MODA KAO ZANAT	16
8.KOLABORACIJA UMJETNOSTI I MODE	17
9.PREKRETNICA U ODNOSU MODE I UMJETNOSTI	18
10.UTJECAJ AVANGARDE NA MODU	19
11.UTJECAJ VINCENT VAN GOGHA	21
12.UMJETNIČKI POKRETI KAO NADAHNUĆE MODI	22
13.ISPREPLITANJE UMJETNOSTI I MODE	23
14.LOŠE STRANE ISPREPLITANJA UMJETNOSTI I MODE	25
15.JE LI MODA UMJETNOST?	25
16.ZAKLJUČAK	28
17. LITERATURA	30

UVOD

Moda nam dopušta da izrazimo svoje osjećaje i stavove, a uz to je i praktična. No je li moda umjetnost? Slike, skulpture i ostala umjetnička djela imaju samo estetsku namjenu, njihova svrha je da prostor u kojem se nalaze, učine ljepšim, dok moda uz sve to ima i funkciju zaštite tijela i udobnosti. No nije li stavljanje boje na platno, jednaka umjetnost kao stavljanje odjeće na ljudsko tijelo, poput praznog platna koje treba ukrasiti? Jesu li moda i umjetnost samo usko povezani ili moda jest umjetnost? Odgovore na ova pitanja pokušao je pronaći Lars Fr. H. Svendsen u svojoj knjizi 'Moda' kroz koju analizira modu, te odnos umjetnosti i mode. U knjizi su obrađena brojna stajališta različitih ljudi, što pridonosi istraživanju povezanosti ta dva područja budući da različiti ljudi različito misle. U daljnjem istraživanju samog pojma mode, koristit će se knjiga Zašiveno do bola, autorice Tansy E. Hoskins koja koristeći razne izvore, istražuje sve strane mode. Tijekom vremena su se počele razvijati revije koje su jednako pokrivala modne i umjetničke aspekte. Mnogi modni dizajneri, kao inspiraciju za odjevne predmete koristili su različita umjetnička djela i slike, te se na brojnim odjevnim predmetima mogu pronaći motivi sa slika različitih umjetnika. Cilj ovog rada bit će objasniti složeni odnos mode i umjetnosti kao dva različita sredstva za iskazivanje kreativnosti. Kao primjer povezanosti umjetnosti i mode, koristit ću opus francuskog modnog dizajnera Yves Saint Laurenta. Ovaj modni revolucionar, kako je i sam izjavio, oduvijek je bio fasciniran slikarstvom te mu je iz tog razloga bilo prirodno da kao inspiraciju koristi poznata umjetnička djela različitih slikara. Primjerice, djela nizozemskog slikara Piet Mondriana koristi za svoju kolekciju Mondrian koja se sastojala od šest koktel haljina.

Umjetnost i moda imaju čvrstu vezu još od početka dvadesetog stoljeća. Elsa Schiaparelli, talijanska modna dizajnerica, surađivala je sa Salvadorom Dalijem za vrijeme kreiranja njezinih prvih nadrealističkih kolekcija. Balenciaga je crpio inspiraciju u slikama španjolskog slikara Goye, dok je francuski modni dizajner Paulu Poiret inspirativnim smatrao brojne slike francuskog slikara Raoula Dufya. No unatoč brojnim modnim dizajnerima koji su inspiraciju potražili u slikarstvu, Yves Saint Laurent ostaje ikona kao osoba koja se usudila otići korak dalje. Osim što je zaslužan za revoluciju ženske mode, u njegovim brojnim kreacijama može se vidjeti njegova strast prema umjetnosti i slikarstvu. Upravo na tim primjerima temeljiti će se srž ovog rada u svrhu analiziranja pojma mode i njenog odnosa sa svim oblicima umjetnosti.

MODA I ODIJEVANJE

Pretpostavka je da je još od najranijih vremena, čovjek imao potrebu za odijevanjem. U početku su razlozi bili isključivo praktični, poput zaštite od insekata, klimatskih uvjeta i brojnih drugih vanjskih utjecaja. Ove su se pretpostavke pokušale potkrijepiti uz istraživanja etnologa i arheologa. Najstariji prikaz koji je pronađen, arheološkim istraživanjima, koji prikazuje čovjeka za kojeg bi se moglo reći da ima cjelovitu odjeću, je prikaz šamana koji odjećom oponaša jelena.¹

Milan Galović u svojoj knjizi "Moda- zastiranje i otkrivanje" (2001.) navodi kako prema daljnjim arheološkim istraživanjima, oni prvotni odjevni predmeti, poput životinjskog krzna, nisu uopće služili zaštiti tijela od hladnoće, kako su antropolozi mislili. Arheolozi u svojim istraživanjima navode kako su ljudi u prošlosti, za zaštitu od hladnoće koristili vatru i, prirodna skloništa i različite nastambe, a ne odjeću. Galović dalje navodi kako danas znanstvenici smatraju da su čovjeku u genetici urođene sposobnosti za prilagodbu različitim klimatskim uvjetima, pa bi iz tog razloga čovjek u većini dijelova Zemlje mogao živjeti potpuno gol. Ukrasi, modni dodaci, složenija i raznolika odjeća te oblikovanje različitih dijelova tijela, prema povjesničarima, bili su isključivo iz obrednih i, kulturnih i magijskih razloga. S vremenom je odjeća dobila sve više funkcija, te se počela koristiti za naglašavanje oblika tijela, pokazivanja društvenog statusa, vjeroispovijesti i osobnosti i brojnih drugih.

Nije lako odgovoriti na pitanje " Što je moda? " jer taj pojam ima različito značenje za različite ljude. Moda može označavati umjetnost, posao, može biti alat koji osobi pomaže izraziti svoje stavove i pokazati osobnost. Moda može pomoći sakriti estetske nepravilnosti našega tijela ili istaknuti one najbolje attribute. No prije svega, moda je individualni način izražavanja osobe koji je lako pokazati svaki dan. Postoje brojni pokušaji definiranja mode, pa je tako i francuska modna dizajnerica Coco Chanel jednom izjavila da " Moda nije nešto što postoji samo u haljinama. Moda je na nebu, na ulici, moda ima veze s idejama, načinom

¹ Usp. Crteže u spilji u južnoj Francuskoj koji su prema procjenama arheologa stari približno 20 000 godina i crteže ljudskih likova u ritualnim hlačama i kultno oblikovanom kosom iz doba oko 10 000 godina pr. n. e. (Milan Galović, moda- Zastiranje i otkrivanje, str. 15, (2001.), prema knjizi I. Loschek, Mode, str. 31, (1991.)

na koji živimo ²² . Moda nije definirana samo izborom odjeće, već se prenosi i kroz način na koji prezentiramo sebe, svoju osobnost, te svoje poglede na svijet.

Poznata teoretičarka i povjesničarka mode, Ingrid Loschek, također je pokušala definirati modu : "

Modu stoga valja definirati na sljedeći način: moda je vrsta i način vanjskog životnog držanja koje počiva na nagonu za imponiranjem, važenjem i oponašanjem, na potrebi za ukrasom (stvaralačka kreativnost), erotskoj privlačnosti, od povijesnog vremena na očitovanju socijalnih, od novijeg vremena financijskih razlika, na ukusu vremena, ćudoređu, religiji i političkim društvenim formama. Moda je samoprikazivanje isto tako kao i izraz načina života i mišljenja najmanje jedne grupe ljudi u nekom vremenu."³

UMJETNOST

Pod pojmom umjetnosti podrazumijevamo svaku aktivnost ili proizvod koju činimo s estetskom ili komunikacijskom svrhom. To je nešto što izražava ideju, emociju ili pogled na svijet. Glavne grane umjetnosti su slikarstvo, kiparstvo, arhitektura i grafika. Umjetnost u širem smislu, obuhvaća i književnost, film, glazbu, kazalište, ples i druge izvedbene umjetnosti. Umjetnost je toliko raznolika da postoji onoliko načina za razumjeti ju, koliko je i ljudi. Različiti ljudi daju različite definicije. Prema Jansonu, "umjetnost je ponajprije riječ koja sama po sebi potvrđuje i zamisao i činjenicu umjetnosti"⁴

Prema knjizi Tansy E. Hoskins, "Zašiveno do bola" (2015.) moda, kao umjetnička forma, ima vrlo bitnu ulogu unutar ideologije. Poput kulture općenito, moda je vrlo kontradiktorna. Moda nas može inspirirati jednako kao i ugnjetavati, može biti prekrasna i užasna, revolucionarna i reakcionarna. Moda može spojiti vrijeme, društvo i umjetnost. Louis Althusser, marksistički teoretičar, pojasnio je kako umjetnost djeluje unutar ideologije istovremeno zadržavajući distancu od nje. To bi značilo da je umjetnost medij u kojem se može percipirati način na koji umjetnost proizlazi iz ideologije.⁵) Dramski pisac Bertolt Brecht objasnio je da ako umjetnost

²² Prevela autorica teksta, prema stranici Goodreads.com, <https://www.goodreads.com/quotes/12859-fashion-is-not-something-that-exists-in-dresses-only-fashion> (Pristupljeno 29.08.2020.)

³ Ingrid Loschek, *Mode*, München 1991., str. 160

⁴ H. W. Janson, Anthony F. Janson, *Povijest umjetnosti* (dopunjeno izdanje), Stanek d.o.o., Varaždin, 2003., str. 16.

⁵ Louis Althusser, citirano u Eagleton, *Marxism and Literary Criticism*, str. 18

uopće reflektira život, onda to čini koristeći posebna zrcala. Objasnio je kako moda reflektira prikaz iskrivljeno, a često ono što nije prikazano otkriva jednako kao i ono što jest.⁶

YVES SAINT LAURENT

Yves Saint Laurent kroz svoju karijeru dugačku preko četrdeset godina, ostavio je veliki utisak na modu. Jedan od najznačajnijih njegovih utjecaja, bio je postignut ženskim smokingom 1965. godine. Rijetko koji dizajner je imao toliko veliki utjecaj na način na koji se žene oblače, poput Yves Saint Laurenta. Modni svijet bi bez njega zasigurno bio drugačiji. Smatra se da je Coco Chanel oslobodila žene, a Yves Saint Laurent im je dao moć. Proslavio se nesvakidašnjim kombinacijama sakoa i hlača za žene, a naklonost žena pridobio je izjavom kako: " Moda ne bi trebala samo činiti žene lijepima, nego ih i ohrabrivati, ulijevati im samopouzdanje ". Odjevne kreacije koje su tradicionalno bile muške, Yves Saint Laurent je prilagodio ženama (Slika 1). Sve do tada, bilo je uobičajeno da muška moda, koja je do tada imala znatno suptilnije promjene od ženske mode što se tiče kroja, nijansi boja i kravata, u sebe upija crte ženske mode, a ne obratno. No Yves Saint Laurent je učinio suprotno s muškim odijelom. Nakon toga su razlike između muške i ženske mode postale dovoljno nejasne da je nastao slobodniji protok između njih.

Jedna od najupečatljivijih kolekcija Yves Saint Laurenta bila je kolekcija za jesen 1965. koju pamtimo po nazivu " Mondrianova kolekcija" (Slika 2). Kolekcija se bazira na elementima sa slika poznatih umjetnika, a šest koktel haljina iz navedene kolekcije, bile su inspirirane slikama poznatog nizozemskog slikara i teoretičara Pieta Mondriana. Na preostalim kreacijama iz kolekcije, korištene su šarene geometrijske apstrakcije iz umjetničkog pokreta neoplasticizma. Na taj je način Yves Saint Laurent spojio umjetnost i modu, te započeo dijalog mode i umjetnosti kojim je definirao svoju karijeru. Saint Laurent je bio fasciniran slikarstvom te je iz tog razloga spajao slikarske elemente sa svojim modnim kolekcijama. Nakon Mondrianove kolekcije, uslijedile su druge kolekcije, također inspirirane umjetničkim djelima različitih umjetnika, poput " Pop art " kolekcije koja je bila posveta Andyju Warholu, haljine nadahnute Matissovim djelima te odjevni predmeti nadahnuti poznatim slikama Vincenta Van Gogha. Također je napravio modne kolekcije inspirirane Pablom Picassom i brojnim drugim umjetnicima. Yves Saint Laurent osim prema umjetnosti, imao je ljubav za kolekcionarstvom. Prikupio je stotine umjetničkih djela uključujući slike Matissa i Picassa, a sa sakupljanjem je započeo 1950. godine. Saint Laurent je rekao: " Ne sakupljam, gomilam

⁶ Bertolt Brecht, citirano i Eagleton, Marxism and Literary Criticism, str. 49

se. To su prirodni nagoni. Sretan sam, često sam najljepše predmete na putu, noću, nalazio ispred prozora galerije. " .

Jedan od najpamtljivijih odjevnih predmeta Yves Saint Laurenta bila je safari jakna koju je prvi put predstavio šezdesetih godina, a nakon toga je, zahvaljujući toj jakni, nastavio definirati svoj stil koji se temeljio na pretvaranju muških odjevnih predmeta u žensku modu. Safari jakna bila je savršena za visoke temperature tijekom ljeta te je vrlo brzo postala popularna. Yves Saint Laurent, osim brojnih modnih kolekcija, radio je i kao kostimograf, te je stvorio kostime za brojne filmove i predstave. Godine 1983. Metropolitan muzej u New Yorku otvorio je izložbu 'Yves Saint Laurent, 25 godina dizajna' kojoj je prisustvovalo milijun ljudi.

Sl. 1, Bianca Jagger nosi sako Yves Saint Laurenta

Sl. 4, Yves Saint Laurent, kolekcija Mondrian

PRETVARANJE MODE U UMJETNOST

Iako se u prošlosti često nije smatralo da je moda umjetnost, uvođenjem haute couture moda se sve više počela smatrati umjetnošću. Ova velika promjena u odnosu mode i umjetnosti, započela je kada je Charles Frederick Worth, kojeg sada smatramo ocem haute couture, odlučio odmaknuti se od uloge običnog krojača i obrtnika, te se izdvojiti kao umjetnik. Worth je u potpunosti bio podčinjen željama kupaca no želio je postati slobodan kreator koji stvara svoja djela na temelju vlastite subjektivnosti. Kako bi to ostvario, 1857. godine otvorio je vlastitu modnu kuću u Parizu i postao prvi stvarni 'kralj mode'. U stvaranju odjevnog predmeta on bi razvio svoj dizajn te sam odabrao materijale. Baš kao što umjetnici na svoja djela stavljaju oznaku, poput potpisa na slikama, Worth je počeo stavljati svoje oznake na odjevne predmete, a s njime su to počeli raditi i drugi modni kreatori. No ta sloboda je svejedno bila ograničena jer su modni kreatori morali poštivati estetske preferencije kupaca koji ne bi platili odjeću koja im ne odgovara. Iz tog su razloga u stvaranju dizajna morali pripaziti da se previše ne udaljavaju od stila koji je vladao u to vrijeme. Worth je nastavio svoju borbu kako bi modni kreatori bili priznati kao punopravni umjetnici, te se svjesno oblačio umjetnički skupljao antikvitete i umjetnine, a uspio je i nagovoriti neke od priznatih fotografa, poput Felixa Nadara da ga portretiraju. No osim Wortha, Paul Poiret je u još većim

razmjerima pokušao zadobiti umjetničko priznanje skupljanjem umjetnina i organiziranjem umjetničkih izložbi. Paul Poiret je 1913. godine izjavio : " Ja sam umjetnik, ne krojač. "⁷

Jedna od novosti koje je Paul Poiret započeo, bilo je uvođenje naslova kreacijama poput 'Magyar' i 'Byzants' , umjesto brojeva koji su se prethodno koristili. Razlog tome bilo je davanje posebne simboličke dimenzije odjevnim predmetima. Modni kreatori nisu nikada zadobili priznanje kao punopravni umjetnici, no i dalje teže tome. No bez obzira na to, moda i umjetnost se isprepliću, a jedna od najistaknutijih kolekcija odjeće nadahnutih umjetnošću i slikarstvom, bila je kolekcija Mondrian, poznatog modnog dizajnera Yves Saint Laurenta.

Jednostavne, šarene i geometrijske apstrakcije neoplasticizma, umjetničkog pokreta, inspirirale su Yves Saint Laurenta za jednu od njegovih najuspješnijih i najpamtljivijih kolekcija, kolekciju Mondrian, nastalu 1965. godine. Iako je kolekcija nazvana po umjetniku Pietu Mondrianu, kolekcija sadrži samo šest koktel haljina na kojima se nalaze reference na djelo Mondriana, a u zbirci se nalazi preko 80 odjevnih predmeta koji su inspirirani samim pokretom neoplasticizma a ne samo Mondrianom. Haljine djeluju jednostavno, oblik im je A krog, i time omogućava odličnu podlogu za apstraktne oblike. No kada pogledamo izbliza, možemo primijetiti kako su haljine konstruirane tako da je svaki dio povezan nevidljivim šavovima kako bi se stvorila linija u obliku slova A, baš poput Mondrianovih slika koje se moraju dobro proučiti da bi zamijetili sve zamršene poteze kista. Na taj je način Yves Saint Laurent spojio umjetnost i modu, te započeo dijalog mode i umjetnosti kojim je definirao svoju karijeru. Saint Laurent je bio fasciniran slikarstvom te je iz tog razloga spajao slikarske elemente sa svojim modnim kolekcijama. Iako su brojni modni kreatori spajali umjetnost i modu, Saint Laurent ostaje ikona koja se usudila ići korak dalje.

1980-ih godina modni dizajneri, u pokušaju da steknu priznanje punopravnih umjetnika, razvili su strategiju preokretanja tradicionalnih unutarnjih i vanjskih razlika, poput Gaultierovog korzeta koji se nosio na odjeću, umjesto ispod nje kako je bilo do tada, a Helmut Lang je stvorio haljine s naramenicama na haljini. Mnogi su modni dizajneri koristili strategije koje se obično povezuju s modernom umjetnošću , želeći se usporediti s njom. Stvoreno je mnogo odjevnih predmeta s vanjskim šavovima, s namjerom da se istakne materijalnost umjetničkog djela, baš poput jasnih poteza kista na slikama. Rei Kawakubo, japanska modna dizajnerica, otišla je korak dalje i 1980-ih godina je sabotirala strojeve koji

⁷ Citirano prema Troy: Couture Culture, str. 47

proizvode tekstil kako bi mogla stvoriti tekstil s greškom, a uz to je još i danima izlagala tekstil vremenskim neprilikama kako bi pojačala taj efekt greške. Osim nje, mnogi su modni kreatori koristili strategije koje su se više povezivale sa suvremenom umjetnošću nego sa svijetom mode, te su stvarali odjeću koja je bila više prikladna za izložiti u muzeju nego za nositi u stvarnom svijetu.

Mnogi modni kreatori stvarali su revije koje su bile više umjetničke predstave nego samo prikaz modnih kolekcija. Jedna od takvih revija bila je ona od Husseina Chalayana, britanskog modnog dizajnera, koji je 1994. godine imao reviju na kojoj su odjevni predmeti bili popraćeni tekstom koji je govorio o samom nastajanju te iste odjeće, o tome kako je, prije prikazivanja na pisti, bila zakopana u zemlji tjednima, te otkopana. Chalayan je sam tvrdio da je njegovim kreacijama mjesto na zidu muzeja, više nego na ljudskom tijelu.

MODA KAO IZVEDBENA UMJETNOST

Ponekad modni dizajneri koriste strategije koje se više vežu uz samu umjetnost nego uz modu. Stvaraju odjeću koja nije prikladna i stvorena za svakodnevno nošenje već je stvorena za izlaganje u muzejima i galerijama. Takvi odjevni predmeti ukrašavaju prostor, isto kao i slika naslikana na platnu. Također ima modnih kreatora koji svoje revije slažu tako da ne izgleda kao modna revija, već umjesto samog prikaza kolekcije odjeće, predstavi se cijela priča koja stoji iza samog nastanka tih odjevnih predmeta. Pomoću modela, glazbe te ostalih scenskih pomagala, kroz kolekciju odjeće publici se predstavi cijela priča s dubljim značenjem.

Prvi modni kreator koji je modni show učinio veličanstvenim, bio je Paul Poiret, vodeći francuski modni dizajner, a kasnije je to razvio Jean Patou, također francuski modni dizajner, no oni nisu mogli ni zamisliti kako će se modne revije dalje razvijati. Tijekom devedesetih i osamdesetih godina, modne revije postale su sve spektakularnije, poput one Johna Galliana kada je za svoju modnu reviju upotrijebio veliki nogometni stadion te ga pretvorio u prekrasnu šumu iz bajke. No ono što je postavilo standard, bila je modna revija koja je prikazivala modnu kolekciju Thierry Muglera za jesen/zimu 1984. godine. Mugler je želio

prikazati, odnosno rekonstruirati djevičansko rođenje na modnoj pisti punoj opatica i kerubina. U finalu se pojavio model koji se spustio s neba u oblaku dima i kaskadama ružičastih konfeta. Muglera su kritizirali kako je taj cijeli spektakl zasjenio samu odjeću, no s vremenom su takve revije postale pravilo a ne iznimka.

Primjer takvog scenskog prikaza je poznati modni dizajner Alexander McQueen čije su revije bile uvijek upečatljive. Poput revije krajem proljeća 1999. godine, kada su u finalu modne piste, roboti sprejem oslikali haljinu Shalom Harlow (Slika 3). Modni časopis Vogue, za tu reviju je napisao da to nije bila modna revija, već umjetnost performansa. Modeli su se kretali između dva robota. Kada se pojavila Shalom Harlow u bijeloj haljini, stegnutoj kožnim remenom preko poprsja, roboti su oživjeli. Vrtjela se na kružnoj platformi dok su roboti koji se obično koriste za oslikavanje automobila, prskali Harlow koreografiranim plesom. Jedna od brojnih pamtljivih revija McQueena bila je revija ljeto/zima 2006. godine. To nije bila samo modna revija, već i tehnološka magija. Unutar prazne staklene piramide, stvorio se bijeli dim koji je polako počeo oblikovati lik žene umotane u nabore bijele haljine. Lik koji se stvorio pred publikom od dima, bio je hologramski prikaz Kate Moss, a autor tog vrhunskog holograma bio je producent Baillie Walsh.

McQueenove kolekcije, ne samo da su bile predstavljane kroz umjetničke spektakle, već su više naginjale umjetnosti nego samim odjevnim predmetima. Jedne od najistaknutijih takvih kolekcija bile su kolekcija naziva Highland rape, i The golden shower, koja je kasnije bila preimenovana u Untitled zbog pritiska McQueenovog sponzora American Expressa koji je protestirao protiv seksualnih konotacija naslova. Revija Highland rape bila je također kritizirana da špekulira sa seksualiziranim nasiljem iako je McQueen tvrdio da je želio usmjeriti pozornost prema pustošenjima Britanaca u Škotskom visočju u 18. stoljeću. McQueen je tvrdio da on prije svega želi postići reakciju od publike, te da bi on radije htio revijom izazvati mučninu kod publike, nego da ona bude samo ugodan domjenak. To je postigao svojom revijom koja je prije svega bila predstava, odnosno umjetnički čin, a riječ je o njegovoj drugoj kolekciji za Givenchy, Eclect Dissect za ljeto 1997. godine. Ova modna revija u ulozi glavnog lika imala je kirurga i kolekcionara koji je putovao diljem svijeta prikupljajući egzotične predmete, uključujući i žene koje je rasijecao te ponovno slagao u laboratoriju. To je bilo u temi serijskog ubojice, tada vrlo popularnoj u filmovima, te je bila povezana sa viktorijskim modama. Revija je kao predstava bila vrlo uspješna, no zadobila je kritike da previše pokušava biti umjetnost te da tako modna kolekcija ne dolazi dovoljno do izražaja pa bi iz tog razloga trebala biti više tradicionalna modna revija. No razlog zašto su te

revije bile toliko interesantne, bilo je to što se radilo o modnim revijama, a ne o umjetnosti. Kada bi te revije postavili u umjetnički kontekst, bili bi u potpunosti bezazleni. Takva transgresijska estetika već je bila u potpunosti prihvaćena u umjetnosti, pa u umjetničkom kontekstu te revije bi bile vjerojatno bezazlene. Isto se odnosi i na modni show koji je priredio majstor filmova strave i užasa Dario Argento kada je režirao modnu reviju za Trussardija 1986. godine u kojem su bili modeli koji su izgledali kao da ih netko nožem ubija i odvlači s pozornice.

Kolekcija jesen/zima 2020. modne kuće Balenciaga, dizajnera Demne Gvasalia također se može istaknuti kao izvedbena umjetnost. Osim što bi samu modnu kolekciju neki nazvali umjetnošću, ono što je ovu reviju učinilo još posebnijom, bio je trenutak kada su ljudi u publici shvatili da su prva dva reda u zamračenoj dvorani preplavljena vodom. Modeli u pretežito crnim, mračnim kreacijama hodali su kroz poplavljenu pistu, a iznad njih se nalazila projekcija apokaliptičnog neba, mora i vatre.

Sl. 3 , Alexander McQueen, proljeće/ljeto, 1999.

Unatoč borbama modnih kreatora da postanu punopravni umjetnici, našli su se i kreatori koji se ograđuju od toga da ih se naziva umjetnicima. Jedan od primjera je Martin Margiela, belgijski modni dizajner koji inzistira na tome da je moda zanat a ne umjetnost.⁸ No unatoč njegovim inzistiranjima, njegove modne kreacije ukazuju na to da se baš trebaju gledati kao umjetnička djela. Primjer je njegova modna revija na kojoj uopće nije bilo modne piste, a kolekcija se pokazivala u mraku. Jedino svjetlo je davalo tek nekoliko kišobrana koje su nosili asistenti obučeni u bijele kapute. Također je na jednoj od revija odjeću prikazivao putem plakata koje su naokolo nosili modeli, no ne vrlo glamurozni. No s vremenom je otišao korak dalje pa je jednom prilikom odlučio da odjeću neće ni prikazivati. Stvorio je odjeću sa šavovima na vanjskoj strani, te labavim nitima. Svaki modni odjevni predmet trebao bi imati tvorničku oznaku, no Margiel ju je oblikovao kao bijeli četverokut na kojemu nije bilo teksta, te ga je postavio naizgled nemarno pa se taj četverokut morao skinuti da ne stvori nabore na tkanini. Njegova kolekcija odjeće za proljeće/ljeto bila je napravljena u veličini 74 pa je bila prevelika za ljude prosječnog rasta i na taj je način usmjerio kritičku pažnju na standardizaciju tijela u modnoj branši.

KOLABORACIJA UMJETNOSTI I MODE

Većina velikih modnih kuća sponzorira muzeje suvremene umjetnosti kako bi se što više približili umjetničkom svijetu, a ponekad im baš ti muzeji poklone izložbu, te njihove odjevne predmete prikažu kao prava umjetnička dijela. Jedna od takvih izložbi bila je posvećena modnom dizajneru Yves Saint Laurentu. Godine 1983. Metropolitan muzej u New Yorku otvorio je izložbu 'Yves Saint Laurent, 25 godina dizajna'. Milijun posjetitelja je prisustvovalo izložbi koju je organizirala Diana Vreeland. Vreeland je rekla kao je Saint Laurent već duže vrijeme utisnut u povijest mode, te da je dvadeset i šest godina dokaz da on može udovoljiti većini ljudi, četiri puta godišnje.⁹

Nakon izložbe odjevnih predmeta modnog kreatora Yves Saint Laurenta, nastale su brojne druge izložbe posvećene umjetnosti i modi. Versace je 1997. godine dobio vlastitu izložbu u

⁸ Frankel: str. 35. Margela uopće nije jedini među najavangardnijim modnim kreatorima koji se ograđuju od toga da ih se naziva umjetnicima. Drugi primjer je Kawakubo (ibid. Str. 160.)

⁹ Valerie Steele: Encyclopedia of clothing and fashion, vol. 3, 2005., str. 132.

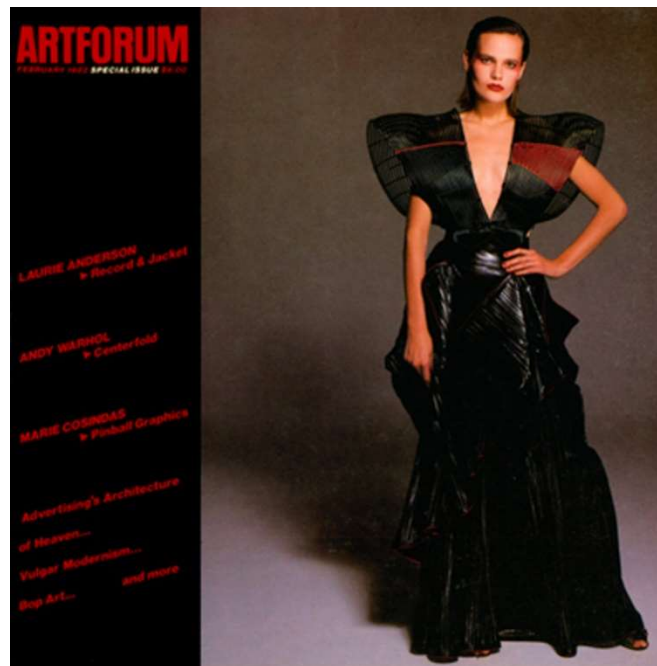
Metropolitan muzeju, dok je muzej Guggenheim 2000. godine u New Yorku imao svoj najveći uspjeh ikad, s Armanijevom izložbom koja je dalje putovala u Bilbao, Berlin, London, Rim i Las Vegas. Na otvaranju izložbe, Giorgio Armani je izjavio da je ponosan što staje uz bok "djelima najutjecajnijih umjetnika 20. stoljeća", no ono što nije spomenuo je da je donirao veliki iznos spomenutom muzeju za sponzorstvo. Coco Chanel, poznata francuska modna kreatorica, trošila je puno vremena na održavanje kontakata s poznatim umjetnicima, te je podupirala plesne predstave i aranžirala brojne svečane večere s gostima koji su joj trebali povećati kulturni kapital.

1980-ih i 1990-ih godina, modna branša se uspjela uvelike primaknuti polju umjetnosti. Modne kuće su počele angažirati priznate umjetnike s ciljem povećanja svojeg umjetničkog kredibiliteta, kao kad je Cindy Sherman snimala modne fotografije za Come des Garçons, a Nan Goldin za Helmuta Langa i Matsudu. Hugo Boss je u suradnji s muzejom Guggenheim ustanovio umjetničku nagradu, Calvin Klein je sponzorirao više izložbi, a Gucci je sponzorirao kipara Richarda Serra, te performans umjetnicu Vanessa Beecroft. Sve to proizašlo je iz pokušaja da se modni svijet što više približi umjetničkom svijetu.

PREKRETNICA U ODNOSU MODE I UMJETNOSTI

Tijekom dvadesetog stoljeća moda i umjetnost se nisu najbolje slagale, moda se željela približiti umjetnosti, no umjetnost ju nije uvijek najbolje prihvaćala. No početkom osamdesetih godina je došlo do velikog koraka u ostvarenju želja modnih kreatora da se što više približe umjetnici i budu prihvaćeni kao umjetnici. U veljači 1982. godine, na naslovnici utjecajnog modnog časopisa Artforum, pojavila se slika koja je prikazivala model odjeven u večernju haljinu koju je dizajnirao modni kreator Issey Miyake (Slika 4). Ono što je bilo neuobičajeno u tome, nije bila činjenica što se modna odjeća i modne slike upotrebljavaju u umjetničkom kontekstu, već to što je haljina bila prikazana kao nešto što je samo po sebi umjetnost. Nakon toga, postalo je uobičajeno da važni umjetnički časopisi poput Artforum i Flash Art govore o različitim radikalnim modnim kreatorima poput Kawakubo, Miyakea i Margiele, te je sve više modnih kuća počelo objavljivati oglase u takvim časopisima. Comme des Garçons je čak proizveo i vlastiti časopis koji je potaknuo jednoga od kritičara da izjavi: "Odjeća koju Comme des Garçons izrađuje i plasira na tržište umjetnost je u svakom smislu, izuzev toga da je umjetnost. A sad je stvorio jedan od najvećih suvremenih umjetničkih

magazina, osim što on, zapravo, nije umjetnički magazin nego odjevni katalog."¹⁰ Citat ovog kritičara naglašava koliko su moda i umjetnost postale isprepletene. Moda se približila modi i obratno, tako da je postalo teško postaviti jasnu granicu između ta dva područja.

Sl 4. Issey Miyake, Artforum, 1982.

UTJECAJ AVANGARDE NA MODU

Riječ avangarda obuhvaća brojne inovativne pokrete koji često idu ispred svojeg vremena pa su iz tog razloga malo neshvaćeni i ponekad teško prihvaćeni, no avangarda je današnji modernizam pa ju iz tog razloga često možemo pronaći u umjetnosti, glazbi, politici te čak i u odjeći, odnosno modi. Avangardni umjetnici su osobe čiji pogled na svijet je drugačiji od većine ljudi. Umjetnost avangardnih umjetnika napravljena je s drugačijim stavovima i pogledima na svijet. Oni pomiču granice. Avangardne umjetnine su pravi odraz umjetničke slobode, te ih samo pravi ljubitelji umjetnosti mogu u potpunosti shvatiti. Brojni su teoretičari pokušali definirati i objasniti pojam avangarde, no njihove su izjave vrlo nejasne. Početkom dvadesetog stoljeća počelo je odbacivanje impresionizma, realizma, naturizma i simbolizma. Bio je to bunt modernog čovjeka da se suprotstavi tradiciji. Tradicija nije ni bolja ni lošija od avangarde, no nikada nije loše unijeti malo osvježnja u već pomalo predvidljivu umjetnost. U

¹⁰ Citirano prema Townsend: Rapture, str. 96.

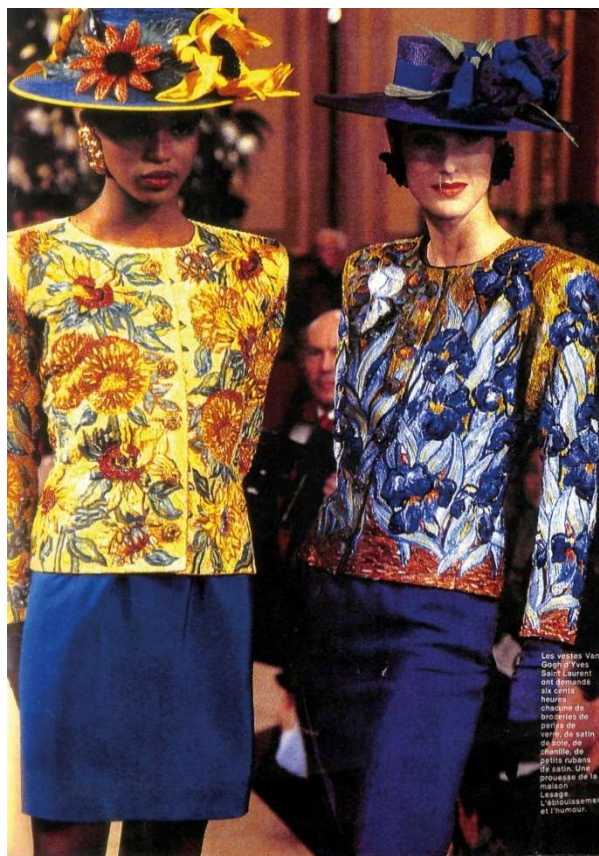
avangardnim umjetničkim djelima možemo prepoznati utjecaj filozofije i psihologije. Svaka osoba je drugačija, te se čovjekov pogled na svijet može očitati na različite načine, poput izražavanja kroz odjeću, stil, a ponekad i umjetnička djela. Avangarda je postala statusni simbol nečeg novog i posebnog. Avangardni umjetnici su skloni snovima te ih vrlo lako prenose na umjetnine koje su napravljene kako bi promijenile svijest drugih ljudi ili ojačali već postojeću slobodu izražavanja.

Krajem dvadesetog stoljeća se činilo kako se moda mora predstavljati avangardnom kako bi se prodala među masama, iako je avangarda ljudima često izgledala kao proturječje. Moda je prigrlila sve suprotno od onoga s čime se prije tradicionalno povezivala, kako bi privukla pozornost. Zato je glamur stavljen u drugi plan. U modi se razvio 'heroin chic' koji je u praksi postao nehوتيčna parodija uličnog stila. Taj je razvoj u modi bio dobro parodiran u filmu *Zoolander* Bena Stillera iz 2001. godine u kojem zli modni guru prezentira kolekciju *Derelict* za koju je rečeno da je inspirirana beskućnicima i skitnicama te da predstavlja budućnost mode. Christian Lacroix je 1994. godine izjavio za modni časopis *Vogue*: "Grozno je to reći, ali najsiromašniji ljudi često imaju najzbudljiviju odjeću."¹¹ No to je bila posljedica izjave Yves Saint Laurenta koji je 1968. godine rekao: "Dolje s Ritzom, živjela ulica." Jer su dizajneri počeli oponašati nove ulične mode koje su počele kod tinejdžera iz radničke klase a krenule se širiti na mlade iz srednje i više klase. Već je i Coco Chanel tvrdila da moda postoji samo u onom stupnju u kojem se ističe na ulicama. No ako je to slučaj, to bi značilo kako haute couture više nema smisla, odnosno da je prestala biti moda. Zato je i haute couture počela sve više crpiti inspiraciju s ulice. Christian Lacroix je rekao da: "Čak i za haute couture trebamo utjecaj iz stvarnog života, jer ubit ćeš couture ako je ograničiš na izloge i muzeje. Trebaš impulse i energiju s ulice." No uvođenjem ulice u haute couture, ulica je imala znatno veću snagu jer nije samo ulični stil već je preoblikovana od strane modnog kreatora. Futuristi poput Giacomina Balla, radili su s modom kako bi prekinuli s razlikom između svakidašnjice i umjetnosti. No dio mode najbliži umjetnosti, bio je onaj koji se najviše udaljio od svakidašnjice.

¹¹ Citirano prema Klein: *No logo*, str. 55

UTJECAJ VINCENT VAN GOGHA NA MODU

Svojim raznolikim i prepoznatljivim stilovima, te subjektivnom percepcijom svijeta koji nas okružuje, postimpresionisti su započeli novi pristup slikarstvu. Za razliku od svojih prethodnika impresionista, postimpresionisti nisu kao poveznicu imali niti jedan estetski pristup, već ih je ujedinio zajednički interes za istraživanje uma umjetnika. U 1870 – im i 1889 - im godinama u Francuskoj, impresionizam je dominirao avangardnom umjetnošću. Neki od umjetnika koji su imali različiti stil, željeli su uzdrmati umjetnički svijet pa su formirali postimpresionizam, umjetnički pokret koji se razvio 1890 – ih godina. Ono što karakterizira ovaj umjetnički pokret je subjektivni pristup slikanju s obzirom na to da su umjetnici odlučili u svom radu pobuditi emocije umjesto da ciljaju na realizam. Njihovi su stilovi bili potpuno raznoliki, no bez obzira na to, njihove slike imaju čvrste poveznice, poput neprirodnih i nerealnih boja, jasno vidljivih poteza kistova, te simboličkih motiva. Glavni predstavnici postimpresionizma su Paul Cezanne, Georges Seurat, Paul Gauguin, Henri Rousseau, Henri Toulouse – Lautrec i Vincent van Gogh. Upravo je Vincent van Gogh bio zaslužan za još jednu kolekciju Yves Saint Laurenta, proljeće 1988. godine. Yves Saint Laurent za svoju novu kolekciju inspiraciju je potražio u postimpresionizmu, uzevši inspiraciju u slikama Vincent van Gogha, točnije motive sa slika " Iris " i " Suncokreti " (Slika 5) . Jakna s izvezenim suncokretima, poput onih na poznatoj slici Vincenta van Gogha, jedna je od najskupljih haute couture odjevnih predmeta. Jakna je svjetlo žutih i narančastih tonova, obložena satenom i žutom svilom, te u cijelosti izvezeno staklenim perlama, biserima, šljokicama i vrpcama. Jakna je izvezena u jednoj od najvećih kuća za vezenje na svijetu, Maison Lesage. Vezenje se radilo ručno pa je trebalo više od šesto sati da bi se izvezli motivi suncokreta na jaknu. Jakna je iskombinirana sa svilenom suknjom zelene boje. Jaknu je na pisti nosila Naomi Campbell, a sada se nalazi u Nacionalnoj galeriji Victoria, u Melbourneu u Australiji. Jakna se smatra umjetničkim djelom, baš poput originalne slike Vincent van Gogha kojom je i inspirirana.

Sl. 5, Yves Saint Laurent, kolekcija proljeće 1988.

UMJETNIČKI POKRETI KAO NADAHNUĆE MODI

1905. godine započeo je novi umjetnički pokret, fovizam, obilježen jakim bojama i deformiranim likovima. Umjetnička djela fovizma možemo opisati kao skupinu neobuzdanih boja, primjećujemo nedostatak zakona perspektive, kršili su se svi zakoni i načela akademskog slikarstva u primjeni boje, te ih je iz tog razloga jedan od kritičara nazvao " les fauves " , što na francuskom znači divlje zvijeri. No foviste je taj naziv oduševio, te je tako ovaj umjetnički pokret dobio naziv fovizam. Ono što je umjetnike ovog pokreta vodilo u njihovom stvaralaštvu, je vjera i nada u bolju i sretniju budućnost, te se u njihovim radovima mogla osjetiti radost i optimizam, te sloboda izražavanja i odbijanje pravila slikarstva. Jedan od predstavnika fovizma, bio je Henri Matisse, umjetnik koji je bio vrlo cijenjen od strane modnog dizajnera Yves Saint Laurenta. 1981. godine, Yves Saint Laurent je u svojoj kolekciji za jesen/zimu predstavio modne kreacije inspirirane svojim najdražim umjetnicima, među kojima se nalazila i kreacija inspirirana slikom " The sheaf ", umjetnika Matissea. Šarene i

apstraktne elemente koji se ponavljaju na originalnoj slici, Yves Saint Laurent je ukomponirao u svoju modnu kreaciju te je tako, kreaciju jednostavnog kroja, učinio zanimljivom i posebnom. Elementi s upečatljive apstraktne slike poznatog umjetnika, tom su odjevnom komadu podarile živost i vedrost. Ovom modnom kreacijom, Yves Saint Laurent je nastavio pokazivati kako umjetnost može dobro utjecati na modu, te kako nema vidljive razlike između ta dva pojma. Ukomponiravši elemente sa slike na odjevni predmet, Yves Saint Laurent je zapravo stvorio sliku koju možemo odjenuti. Umjesto da je objesimo na zid kao izložbeni primjerak, ovo umjetničko djelo možemo nositi na sebi te tako umjesto da ukrasimo prostoriju, ukrašavamo samoga sebe.

Još jedan od umjetničkih pokreta koji je nadahnuo modne kreatore u stvaranju modnih kolekcija, bio je kubizam. Ravne linije, neodređeni prostor, stošci, kocke, kugle, pretvaranje nepravilnih oblika u pravilne i prirodnih u geometrijske, jedni su od karakteristika kubizma. Riječ je o umjetničkom pokretu nastalom u Francuskoj. Započeo je kao isključivo slikarski pokret, no kroz vrijeme se odrazio i na druge grane umjetnosti, poput kiparstva, arhitekture i glazbe. Smatra se kako je kubizam jedan od najutjecajnijih umjetničkih pokreta dvadesetog stoljeća, zahvaljujući svojem velikom utjecaju na pojavu apstraktne umjetnosti. Jedni od najistaknutijih umjetnika ovog pokreta, bili su Pablo Picasso i Georges Braque, a upravo su oni bili jedni od inspiracija Yves Saint Laurentu u njegovoj kolekciji početkom osamdesetih godina. Saint Laurent je u svojoj namjeri da poveže svoje najveće strasti, umjetnost i modu, nastavio s kolekcijama inspiriranim kubizmom, ponajviše motivima iz slika Picassa i Braquea. Najistaknutija je haljina iz kolekcije jesen/zima početkom osamdesetih godina, na kojoj se nalaze prekrasne šare poput onih na slici Pabla Picassa, " A Rooster " . Također inspiriran kubizmom, Saint Laurent je ponovo spojio umjetnost i modu koristeći elemente poznatih dijelova Braquea, točnije koristeći Braquove golubove. 1988. godine u haute couture proljetnoj kolekciji, izašla je kolekcija haljina inspiriranih slikarstvom.

ISPREPLITANJE UMJETNOSTI I MODE

Yves Saint Laurent i Andy Warhol surađivali su 1974. godine. Iako je uglavnom Yves Saint Laurent, modni dizajner, bio taj koji je inspiraciju za svoje kreacije tražio u umjetničkim djelima različitih slikara, ovoga puta je situacija bila obratna. Warhol je napravio djelo u svome stilu, četiri portreta pravilnog oblika kvadrata koji su činili jedan veliki kvadrat, a slike

su oslikane na drugačiji i vrlo maštovit način. No ono što je u ovom slučaju spajalo umjetnost i modu, bila je činjenica da je portret bio prikaz modnog kreatora Yves Saint Laurenta. Slika nije odjevni predmet, a nije ni modni dodatak, nob svejedno je spojila modu i umjetnost.

Belgijski modni dizajner Raf Simons, 2008. godine pozvao je umjetnika Sterlinga Rubyja iz Los Angelesa da njegov butik iskoristi kao platno, Sterling je intervenirao te je njegova intervencija pretvorila običan bijeli prostor u nešto neopisivo. Sterling je zidove ostavio bijelima, no onda je, tipično za njega, raspršio boju posvuda, te je završio sa nečim kaotičnim ali lijepim. Simons je nastavio surađivati sa Sterlingom, te su napravili kolekciju odjeće u istom stilu u kojem je napravljena trgovina. Suradnja se nastavila i kasnijih godina, pa je 2012. Simons kreirao tkaninu koristeći četiri Sterlingova djela, a tekstil je bio korišten u Simonsovoj kolekciji haute couture s dizajnerskom kućom Dior.

Umjetnost i moda nastavile su se međusobno ispreplitati kada je talijanski brend Marni za suradnju oko modne kolekcije, izabrao nizozemskog umjetnika Rop van Mierla, poznatog po svojoj dječjoj knjizi " Divlje životinje " , nagrađivanoj za najbolji nizozemski dizajn 2011. godine. U knjizi se nalaze mrljaste, vodenaste ilustracije životinja. Mierlo je izjavio kako je izabrao stvoriti životinje koje on nije mogao kontrolirati. Marni kolekcija nije iskoristila sve njegove ilustracije životinje, već samo njegov noj, magarac, papagaj i tigar krase šalove, torbice i brojne druge modne dodatke.

Još jedan od primjera kako se umjetnost i moda međusobno upotpunjuju, bilo je 2003. godine kada je Louis Vuitton kolekcija modnih dodataka bila upotpunjena radovima tokijskog pop umjetnika Takashija Murakamija. Njegovi poznati likovi postali su dio modnog asortimana Louis Vuittona. Njihova suradnja je započela kako bi modu učinila zanimljivijom i dodala boje u Louis Vuitton, no evoluirala je u nešto više.

2006. godine, Marc Jacobs, modni dizajner koji je tada bio dio modne kuće Louis Vuitton, kontaktirao je japansku umjetnicu Yayoi Kusama kako bi joj ponudio suradnju. Iako moda nije bila područje u kojem je ona radila, prihvatila je suradnju jer je rekla kako ju je moda oduvijek privlačila te bi htjela probati. Neki od radova koji obilježavaju Yayoi bila je njezina cvjetna skulptura Beverly Hillsa, prekrivena polka točkama po čijoj je upotrebi bila najpoznatija. Suradnja Yayoi Kusama i Louis Vuittona rezultirala je nizom odjevnih predmeta. Modna kuća Selfridge bila je najuspješnija u ovoj suradnji, sadržavala je Kusamine poznate divovske bundeve te je kolekcija bila u potpunosti rasprodana.

LOŠE STRANE ISPREPLITANJA UMJETNOSTI I MODE

Slike, skulpture i ostala umjetnička djela imaju samo estetsku namjenu, njihova svrha je da prostor u kojem se nalaze učine ljepšim, dok moda uz sve to ima i funkciju zaštite i udobnosti. No nije li stavljanje boje na platno, jednaka umjetnost kao stavljanje odjeće na ljudsko tijelo, poput praznog platna koje treba ukrasiti?

Odgovore na ova pitanja neki su modni kreatori shvatili previše doslovno te su na svoje modele počeli gledati baš kao što slikar gleda na svoje platno. No takav odnos prema ljudskom tijelu ponekad ima loše posljedice. Tansy E. Hoskins u svojoj knjizi " Zašiveno do bola " prenosi dio intervjua s Knežević u kojem govori kako su se manekenke žalile da se za šminkanje ponekad na njima upotrebljavaju autolakove umjesto boja za tijelo te da su im oči oštećene od jake kozmetike te da im kosa ispada zbog neprekidnog izbjeljivanja. Osim posljedica koje na njih ostavljaju jaki preparati koji se koriste kako bi se postigao određeni efekt za potrebe modnih revija i predstavljanje odjevnih predmeta, često su prisiljene na izglednjivanje. To su stvarni ljudi a ne slikarska platna, no ponekad modni kreatori zaborave na to u stvaranju svojih umjetničkih djela, te ova vrsta umjetnosti ima posljedice.

Također, ponekad kod uzimanja nadahnuća za modne kolekcije iz područja umjetnosti i kulture, modni kreatori budu izloženi kritikama i optužbama plagiranja. Tako je i američka modna marka Rodarte, koju su osnovale sestre Kate i Laura Mulleavy 2012. godine napravila modnu kolekciju nadahnutu australskom aboridžinskom umjetnošću. Jedan od članova Stalnog foruma o pitanjima autohtonih zajednica pri UN-u je za kolekciju rekao da je ' u potpunosti neosjetljiva prema aboridžinskoj umjetnosti, duhovnosti i zemlji.' . Tvrtka je zadobila brojne kritike zbog kopiranja te umjetnosti koja je stara šezdeset tisuća godina. Sestre su kasnije izjavile kako nikad nisu bile u Australiji, već su dizajn kupile od aboridžinskog umjetnika, Bennyja Tjangala.

JE LI MODA UMJETNOST?

Ako gledamo kroz povijest, moda je jako rijetko postavljena na istu razinu umjetnosti poput slikarstva, glazbe, kiparstva i arhitekture. No, bez obzira na to, jedan od najčešće spomenutih oblika umjetnosti je moda, s obzirom na to da ju svakodnevno živimo. Baš kao i izvedbene umjetnosti poput kazališta i baleta, umjetnička djela koja stvara modni dizajner, nisu završeni

bez druge osobe. Moda postoji sve dok postoji i glumac koji bi je utjelovio, odnosno osoba koja će nositi taj dizajn. Osoba koja nosi dizajniranu kreaciju, kroz njega razgovara s gledateljima. Moda je manifestacija ljudske umjetnosti i komunikacije. Kroz odjeću, iznosimo svoje stavove, stil, odjeća govori umjesto nas tko smo i tko želimo biti. Modne kreacije su umjetnička djela koja umjesto da objesimo na zid poput slike, mi stavimo na sebe. Na pitanje 'Je li moda umjetnost?' Anne Hollander tvrdi: "Odjeća je oblik vizualne umjetnosti, stvaranje slika vidljivim sebstvom kao medijem."¹² No ona ne odgovara zašto bi se odjeća trebala smatrati umjetnošću kada je tradicionalno bila isključena iz tog područja. Trebalo bi naći kriterij pomoću kojega bi mogli odlučiti pripada li moda području umjetnosti ili ne, no takav kriterij je teško pronaći. Na to pitanje često se pokušavalo odgovoriti pa zato postoje mnoga mišljenja i teorije, no ne možemo znati koja je ispravna jer različiti ljudi imaju različita mišljenja.

Modna urednica u International Herald Tribuneu, Suzy Menkes, piše: "Istinska moda mora biti funkcionalna i zato se može klasificirati samo kao upotrebna umjetnost ili zanat. Ako se neki odjevni predmet može imati na sebi, onda nije moda. Ali upravo onda to može biti umjetnost".¹³ Ona upotrebljava, kao kriterij za razlikovanje između umjetnosti i ne-umjetnosti, neupotrebljivost. To je tradicionalni kriterij koji koriste i drugi. Taj je kriterij koristio i Kant, koji u 'Kritici moći suđenja' (1790.) razlikuje slobodnu i zavisnu ljepotu.¹⁴ Kod tog razlikovanja prvo se gleda je li taj objekt svrsishodan, odnosno može li se upotrijebiti za nešto. Kant zahtjeva da objekt estetskog suda mora predočiti odsutnost svrsishodnosti da bi mogao biti istinski umjetnički objekt. No ono što zasigurno znamo jest kako odjeća ima svoju svrhu, odnosno da je upotrebljiva. Iako postoji i odjeća koja je oblikovana tako da je ne možemo odjenuti, odnosno upotrijebiti za nešto drugo osim da izložiti, takvi odjevni predmeti su iznimka. Ovakav kantovski kut gledišta je vrlo problematičan budući da se brojni objekti smatraju neupotrebljivima iako su daleko od toga da se smatraju umjetnošću, a s druge strane je problem i u tome da jedan dio novije umjetnosti namjerno pokušava biti od koristi. S obzirom na razvijanje umjetnosti u novije vrijeme, ta neupotrebljivost je postala neupotrebljiv kriterij umjetnosti.

¹² Hollander: Seeing through clothes, str. 311.

¹³ Menkes: "Playing to the galleries: Wannabe art"

¹⁴ Kant: Kritika moći suđenja, str. 63. – 65.

Različiti ljudi imaju različite teorije. Prema nekim teorijama i definicijama, moda je samo neophodni način na koji se čovjek štiti od vanjskih utjecaja, nekima je to samo alat da pokažu svoje stavove, stil, osjećaje, vjeroispovijest i slično, bez da moraju govoriti, već puste odjeću da govori umjesto njih. A neki misle da je moda izmišljena kako bi se moglo zaraditi, trendovi su kratkotrajni te je potrebno često kupovati nove odjevne predmete i modne dodatke kako bi održali korak s modom. No s druge strane, vjeruje se da je odjeća više od samo običnog pokrivala tijela i ili načina zarade, smatra se i da je moda sama po sebi umjetnost. Baš poput skulpture koju postavimo u neki prostor kako bi ga ukrasili, neke modne kreacije nisu nikada bile namijenjene za nešto više od podizanja estetike nekog prostora, te neke modne revije, poput onih od modnog dizajnera Alexandra McQueena, nalikuju na predstavu, baš poput kazališnih predstava koje smatramo umjetnošću. Njegove revije se nisu sastojale samo od kolekcija odjeće, već je uz posebne audio i vizualne efekte, te pomno smišljene priče i poruke, stvarao je prave spektakle koje možemo nazvati umjetnošću.

Modna kreatorica Zandra Rhodes sa svoje je strane argumentirala da je moda važnija i više umjetnička nego umjetnost koja se danas proizvodi. Smatra da se moda pridržava pojma ljepote, za razliku od umjetnosti koja je za ljepotu izgubila interes. Nathalie Khan na to gleda na sasvim drugačiji način. Khan tvrdi da je ono što čini, na primjer, Margieline radove umjetnošću prije nego dizajnom, to što oni sadržavaju refleksivan komentar prema samoj modnoj industriji čiji je on sam dio.¹⁵ Takva je reflektivnost jedna od karakteristika velikog dijela haute couture mode posljednjih desetljeća. Prema teoretičaru umjetnosti Clementu Greenbergu, bit modernizma se sastoji u tome da svaka umjetnička vrsta mora dokazati ono što nju čini posebnom, što je za nju unikatno. Najjednostavnije bi bilo složiti se s tvrdnjom Sunga Boka Kima da je moda umjetnost naprosto zato što su se predodžbe o modi i umjetnosti proširile tako da obuhvaćaju jedna drugu.

No ako se na trenutak odmaknemo od pokušaja određivanja je li moda umjetnost ili ne, sa sigurnošću možemo reći da su ta dva pojma usko povezana. Ono što nas je naučio modni dizajner Yves Saint Laurent, koji je bio fasciniran umjetnošću, je da slikarstvo i druge grane umjetnosti, mogu nadahnuti odjevne kombinacije, te odjevni predmet može postati umjetničko djelo, poput slike koja nije namijenjena da visi na zidu, već da ju ponosno možemo nositi na sebi i pokazivati gdje god bili, poput neke pokretne umjetnine. Yves Saint

¹⁵ Khan: " Catwalk Politics, str. 123.

Laurent je volio sve grane umjetnosti, a posebno ga je inspiriralo slikarstvo, te je svojedobno izjavio : " Umjetnost ima važno mjesto u mom životu i mom radu. Inspirirali su me mnogi slikari i oduvijek su vjerovali da umjetnost nije samo dio kulture, nego i dio života, da je treba pokazati svima te da treba podržavati muzeje. Muzeji igraju društvenu ulogu i imaju zadatak educirati javnost, čak i ako su ponekad izvori šoka i zbuđenosti. Tako se uspostavlja stalni dijalog između umjetnosti i onih koji joj se dive. Muzej je mjesto koje živi, a tako je i stvaralaštvo. Čak i za one preminule ili nepoznate umjetnike. "

ZAKLJUČAK

Moda je kompleksni pojam koji za različite ljude ima različito značenje. Moda može označavati umjetnost, posao, može biti alat koji osobi pomaže izraziti svoje stavove i pokazati osobnost. Moda može pomoći sakriti estetske nepravilnosti našega tijela ili istaknuti one najbolje attribute. No prije svega, moda je individualni način izražavanja osobe koji je lako pokazati svaki dan. Baš kao što je teško definirati modu, tako je i teško definirati pojam umjetnosti. Unatoč brojnim pokušajima, teško je odrediti kolika je točno poveznica između ta dva područja kada se ni zasebno ne mogu definirati samo jednom definicijom. Postoje brojni kriteriji stvoreni baš iz tog razloga da odrede što se smatra umjetnošću a što ne, no svaki od tih brojnih kriterija je različiti te ima svoje mane. Poput Kantovog kriterija prema kojem je umjetnost sve ono što nije upotrebljivo. Prema tome moda ne bi bila smatrana umjetnošću budući da je većina odjevnih predmeta upotrebljivo. No jedna od velikih mana ovog kriterija je stvaranje umjetničkih djela koji su stvoreni s namjerom da budu korisni, pa je ta neupotrebljivost postala neupotrebljiv kriterij umjetnosti.

Uvođenjem haute couture moda se sve više počela smatrati umjetnošću. Ova velika promjena u odnosu mode i umjetnosti, započela je kada je Charles Frederick Worth, kojeg sada smatramo ocem haute couture, odlučio odmaknuti se od uloge običnog krojača i obrtnika, te se izdvojiti kao umjetnik. 1980-ih godina modni dizajneri, u pokušaju da steknu priznanje punopravnih umjetnika, razvili su strategiju preokretanja tradicionalnih unutarnjih i vanjskih razlika, no prava prekretnica u odnosu umjetnosti i mode dogodila se u veljači 1982. godine, kada se na naslovnici utjecajnog modnog časopisa Artforum, pojavila slika koja je prikazivala model odjeven u večernju haljinu koju je dizajnirao modni kreator Issey Miyake. Ono što je bilo neuobičajeno u tome, nije bila činjenica što se modna odjeća i modne slike upotrebljavaju

u umjetničkom kontekstu, već to što je haljina bila prikazana kao nešto što je samo po sebi umjetnost. Nakon toga su i drugi veliki umjetnički časopisi počeli pisati o radikalnim modnim kreatorima.

Veliki utjecaj na modni svijet imala je i avangarda. Krajem dvadesetog stoljeća se činilo kako se moda mora predstavljati avangardnom kako bi se prodala među masama, iako je avangarda ljudima često izgledala kao proturječe. Moda je prigrlila sve suprotno od onoga s čime se prije tradicionalno povezivala, kako bi privukla pozornost. No jedan od glavnih načina privlačenja pozornosti bile su radikalne modne revije. S vremenom to više nisu bili tradicionalni prikazi odjeće, već su revije postale same po sebi pravi umjetnički čin, uz korištenje različitih vizualnih i audio efekata, te stvaranje cijelih priča koje stoje iza stvaranja kolekcija.

Modni kreatori, a i umjetnici, pokazali su kako se ta dva područja, umjetnost i moda, mogu međusobno inspirirati i pridonijeti jedno drugome. Yves Saint Laurent bio je najbolji dokaz tome. On je volio sve grane umjetnosti, a posebno ga je inspiriralo slikarstvo. Dokazao je da slikarstvo i druge grane umjetnosti, mogu nadahnuti odjevne kombinacije, te odjevni predmet može postati umjetničko djelo, poput slike koja nije namijenjena da visi na zidu, već da ju ponosno možemo nositi na sebi i pokazivati gdje god bili, poput neke pokretne umjetnine. Stvorio je brojne kolekcije inspirirane umjetničkim djelima različitih umjetnika, poput " Pop art " kolekcije koja je bila posveta Andyju Warholu, Mondrian kolekcije, haljine nadahnute Matissovim djelima te odjevni predmeti nadahnuti poznatim slikama Vincenta Van Gogha. Također je napravio modne kolekcije inspirirane Pablom Picassom i brojnim drugim umjetnicima.

O pitanju 'Je li moda umjetnost?' ili 'Što je važnije, umjetnost ili moda?' moglo bi se dugo raspravljati, no ono što se zna sa sigurnošću je da su ta dva područja uvijek bila isprepletana te da se , na različite načine, međusobno upotpunjuju.

LITERATURA

1. Galović, Milan (2001.) *Moda- zastiranje i otkrivanje*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb
2. Hoskins, Tansy E. (2015.) *Zašiveno do bola – antikapitalistička knjiga mode*, SANDORF - Obrt za nakladništvo i posredništvo, Zagreb
3. Lars Fr. H. Svendsen (2010) *MODA*, Tim Press, Zagreb
4. Menkes, Suzy (13. listopada 1998.) "Playing to the galleries: Wannabe art" , u *International Herald Tribune*
5. Steele, Valerie: *Encyclopedia of clothing and fashion*, vol. 1, 2005., Scribners and Sons
6. Steele, Valerie: *Encyclopedia of clothing and fashion*, vol. 2, 2005., Scribners and Sons
7. Steele, Valerie: *Encyclopedia of clothing and fashion*, vol. 3, 2005., Scribners and Sons
8. Steele, Valerie, *The Berg Companion to Fashion*, Berg Publishers, 2010.
9. Troy, Nancy J. (2003.) *Couture culture: A study in modern art and fashion*, The MIT Press, Cambridge MA/London

INTERNET IZVORI

1. Spring 1999 ready to wear- Alexander McQueen: <https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-1999-ready-to-wear/alexander-mcqueen#coverage> (29. 07. 2020.)
2. Avangarda u umjetnosti, 30. 07. 2015.:
<https://ludvigizajn.wordpress.com/2015/07/30/avangarda-u-umjetnosti/> (26. 08. 2020.)
3. Maura Judkis, U.N. expert offended by Rodarte Aboriginal-print fashion, 16. 03. 2012., :
https://www.washingtonpost.com/blogs/arts-post/post/un-expert-offended-by-rodarte-aboriginal-print-fashion/2012/03/16/gIQAr0nNGS_blog.html (26. 08. 2020.)
4. A. D. Brkić, Yves Saint Laurent, 31. 07. 2014. :
<http://www.ladylike.hr/vise/izvana/moda/yves-saint-laurent-1557> (29. 07. 2020.)

POPIS IZVORA FOTOGRAFIJA

Slika 1. Bianca Jagger nosi sako Yves Saint Laurenta, Autor fotografije: Express newspaper za i-D (Ožujak 2020.) https://i-d.vice.com/en_uk/article/n7j54w/7-of-bianca-jaggers-most-iconic-outfits (pristupljeno 29.07.2020.)

Slika 2. Yves Saint Laurent, kolekcija Mondrian, Autor fotografije: Pierre Verdy za Vogue modni časopis, (2019.) <https://www.vogue.fr/fashion-culture/article/the-yves-saint-laurent-mondrian-dresses-will-be-displayed-in-paris> (pristupljeno 29.07.2020.)

Slika 3. Alexander McQueen, proljeće/ljeto, 1999., modni magazin AnOther (2016.) <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/9225/the-magnificent-impact-of-alexander-mcqueen-ss99> (pristupljeno 23.07.2020.)

Slika 4. Issey Miyake, Artforum, 1982., <http://mds.isseymiyake.com/im/en/work/> (pristupljeno 29.08.2020.)

Slika 5, Yves Saint Laurent, kolekcija proljeće 1988., 2013., <https://hautekills.tumblr.com/post/46040117494/yves-saint-laurent-haute-couture-ss-1988> (pristupljeno 23.07.2020.)